

MAI 1983

SUPPLEMENT EDITAT ÎN COLABORARE CU COMITETUL JUDEȚEAN
DE CULTURĂ ȘI EDUCAȚIE SOCIALISTĂ SUCEAVA

BUCOVINA — TOPOS ORIGINAR

Ceea ce frapază la ficțiunile literare plasate geografic în Bucovina este convergența, mai exact substantialitatea pregnantă a reprezentărilor toposului. Firește, nu este vorba de peisaj, sau nu în primul rând de aspectul vizual, ci de configurația lui spirituală și imaginată. Indiferent căruia teritoriu românesc ar aparține artistul (mai exact: din afara ori din lăuntru Bucovinei) și oricărei epoci istorice, indiferent de adesiunea lui la o anumită orientare estetică sau de marca personalității creatoare, acest țărîm autohton se modelează în operă după un tipar de o excepțională durabilitate; deși, fără îndoială, în epică sint mai ușor de decelat, invariantele lui pot fi deslușite și în poezia lirică.

Cine a străbătut satele Bucovinei a putut observa structura de microunivers a gospodăriei țărănești; clădirile ei fac corp comun, derivă parcă una din alta într-o mișcare frapantă, de reliefuri, a acoperisurilor negre în care șita se îmbină în unghiuri amintind pădurile de brad. În fond există un singur edificiu care, fie că înconjoară incinta înverzită, fie că se situează în centrul perimetrului domestic, ca o culme care coboară spre șes: spațiul închis, dar nu izolat (nu este despărțit de lume prin ziduri de cetate), dispus să comunice însă numai din interior către exterior; efectul artistic este remarcabil. Modelul evident e muntele — formula ultimă a toposului bucovinean. Mărturia eminesciană este și ea elocventă: „N-oi uita vrodată, dulce Bucovina, / Geniu-ți romantic, munții în lumină, / Văile în flori, / Riuri resăltînde printre stînce nante, / Apele lucide-n dalbe diamante”. O legendă cosmogonică locală ne spune că Demiturgul a început lumea ridicînd din ape un munte. Chiar dacă în legendă acest munte nu are nume, ea certifică existența în fondul abisal a sentimentului apartenenței la un *centrum mundi*. La M. Sadoveanu un muntean din părțile Stînișoarei ne oferă această imagine a munților Bucovinei: „Sînt (...) niște munți mari (...). Tot suim și trecem de Dorna. Și pe urmă iar suim și mergem. Trecem de Păltiniș și Drăgoiasa și intrăm în niște singurătăți. Și apoi se văd munți mari, unde stau ciobanii cu capu-n piclă și cîntă din fluier. Și mai mare peste toate-i tata munților, Călimanu — care suie pînă la nouri (toponimic derivat, după N. Densușianu, din „coelus manus n.n.”) (...). Și-i noapte de toamnă, ca acumă, și vînturile dorm sus, sub brazi bătrîni de la începutul lumii”. Iar un altul, din Călimani, afirmă că „am fost așezați în munții aceștia de către Domnul Dumnezeu dintru începutul lumii”. Același spațiu ne întîmpină în reportajul lui Geo Bogza: „(...) aici Rarăul reprezintă dimensiunea fundamentală a lumii, latura cosmică a vieții și a istoriei (...) se înalță de pe fundul lumii spre cer, ca un enorm telescop în oglindile căruia alunecă timpul și infinitul. Cu el începe acolo, în partea de miazănoapte a țării realitatea sufletească (...). O spun dintr-o altă perspectivă și bisericile pictate: zugrăvind în exterior Geneva, Arboarele lui Eșeu, căderea Constantinopolului, Paradisul, Infernul, pe filosofii antichității, meșterul medieval așeza naosul-șeva (unde își avea locul portretul Voievodului și se aduna poporul) în epicentrul lumii. Semn că, intrînd în istorie, toposul se investeste cu o nouă semnificație, derivînd din cele anterioare: Bucovina este spațiul legendar al întemeierii, locul genezei care începe cu jertfirea animalului sacru — zimbrul: „Și plecat-au din Maramureș cu toți tovarășii lor și cu femeile și cu copiii lor peste munții cei înalți, și tăind pădurile și înălăturînd pietrele, trecut-au munții cu ajutorul lui Dumnezeu și le-au plăcut locul și s-au așezat acolo și și-au ales dintre dînșii pe un om înțelept cu numele Dragoș și i-au numit stîși domn și voievod. Și de atunci a început cu voia lui Dumnezeu țara Moldovei”. (Cronica Anonimă) Simbolul descăleătorului trece mai tîrziu în cel al voievodului-oștean. Mormîntul de la Putna conferă spațiului bucovinean coordonată erică. Sacralizarea lui Ștefan cel Mare se produce sub ochii noștri. De la Eminescu la Ion Alexandru, poezii i se adresează ca unui etern contemporan; precum în oricare spațiu mitic dimensiunea temporală este anulată.

În aceste circumstanțe devine normal ca acest spațiu să genereze, în literatură, fantasticul. Sadoveanu ne avertizează că în Călimani „mai sînt posibile minunile” dar în opera lui ele sînt abia sugerate. La Voiculescu însă femeia-lostriță coboară către ținuturi profane de la izvoarele Bistriței: „Pînă tîrziu, toamna, Aliman a bătut izvoarele tuturor Bistrițelor, neagră, albă, aurie, precum și a tuturor Bistrițioarelor, fără folos. Nimeni nu cunoștea, nici măcar n-auzise de bistriceanca ori de fata ei și nici de sălaşurile lor. Numai un moșneag trecut de sută de ani își mai amintea de ele. Era copil cînd satul le alungase cu pietre și le dase foc casei pentru multele blestemății și răutăți ce săvîrșeau cu ajutorul Satanei”. (Lostrița) La mulți prozatori provenind din Bucovina (G. Sidorovici, Platon Pardău, Dragoș Vicol, Ion Țugui, ca să numim numai pe cei la care fenomenul este mai pregnant), fantasticul invadează realul, îl dislocă sau i se suprapune, în plină epocă a civilizației mașiniste. Servind la edificarea unor parabole sau acreditînd efectiv irealul, acest tip de proză comunică direct sau mediat cu fabulosul folcloric, la nivele deosebite de diferențiere a tiparelor inițiale. Se instituie astfel, în interiorul spațiului bucovinean real, geografic noi de factură legendară, paradisiacă sau infernală.

La polul opus se situează invarianta idilică a toposului bucovinean. Nu avem în vedere o posibilă proprietate a acestui spațiu de a impune ficțiunilor care i se circumscriu o anumită tendință către edulcorarea tensiunilor interioare, ci capacitatea lui de a concilia opozițiile și de a determina relații autentice de armonie între oameni, între om și natură, teluric și cosmic, sacru și profan, etern și efemer etc. Este, credem, o consecință a unității locului, a atașamentului secular al generațiilor față de el. Lirica poezilor bucovineni, de la Mircea Streinul, Traian Chelariu, Iulian Vesper, Teofil Lianu, la cei din ultimele generații, este, în acest sens, probantă. Și nu numai atât; el impune acest tip de relații artiștilor care i se integrează, de la Argezi, cel al poemelor nupțiale din Ce-ai cu mine, vîntule? la Ion Gheorghe din Rugă la Suceava.

Conservator în sensul bun al cuvîntului, spațiul bucovinean poate fi considerat un posibil topos-matrice al eu-lui românesc.

Mihail IORDACHE

Desen de Ion Carp FLUIERICI

„Susțin existența unei direcții clasice și a unei năzuințe mai adînci spre clasicism la scriitorii români“

Nicolae Cărlan: Stimate tovarășe profesor, propun ca discuția noastră să înceapă cu... începutul. Sintetizînd originar din Bucovina. Prima întrebare privește tocmai această premisă a devenirii dumneavoastră: ce și cît credeți că datorăți în acest sens spațiului originar?

Dim. Păcurariu: Într-o pagină de confesiune, publicată în numărul pe luna aprilie al „Paginilor bucovinene”, am încercat să exprim ce-a însemnat pentru copilăria și adolescența mea acest „spațiu privilegiat, încărcat de istorie și de poezie” și cît de puternică a putut să fie înfrîurirea asupra structurii și devenirii mele.

N. C.: Ar fi interesante câteva amintiri elocvente în ceea ce privește contextul formativ din anii liceului.

D. P.: Am avut, la Liceul „Ștefan cel Mare” din Suceava, dascăli foarte buni, cărora formația mea le datorează mult și cărora le păstrez un gând permanent recunoscător. În primul rînd, doi profesori de română: Ștefan Pavelescu, o vreme și director al liceului, fire de poet, cu preocupări de cercetare, autor, între altele, al unor contribuții istorico-documentare cu privire la Bolintineanu și Iosif; și Ilarion Beresnițchi, dascăl sever și metodic. Aveam, la un moment dat, și un cerc de literatură, unde prezentam comunicări și ne confruntam, la discuții cu profesorii, care nu se supărau

cînd aveam alte păreri decît ale lor. Păstrez frumoase amintiri și despre alți profesori: Dimitrie Loghin, profesor de desen, pictor și poet; Adrian Petroaie, excelent profesor de franceză, încurajator, în vremea aceea, al încercărilor mele

Interviu cu prof. dr. docent

DIM. PĂCURARIU

de traducător din Lamartine și Baudelaire; Constantin Teodosiu, la muzică, dirijor și compozitor; Ion Nimitan la matematică; Vasile Iencănu la latină și... alții, toți dascăli eminenti, temeinic pregătiți și devotați profesiei lor.

N. C.: Ca student, la Cluj, ați avut, desigur, șansa de a vă afla în preajma unor profesori renumiți. Care dintre aceștia credeți că deține calitatea de mentor pentru activitatea dumneavoastră didactică și științifică?

D. P.: În anii imediat următori războiului, cînd eram student la Cluj, Facultatea de litere și filozofie de aici avea într-adevăr cîțiva mari profesori. În primul rînd pe Dimitrie Popovici, șeful catedrei de li-

teratură română modernă, secondat de Ion Breazu, atunci conferențiar; apoi Liviu Rusu, care predă estetica și, în ultimul meu an de studii, literatura universală. Mă duceam și la cursul lui Blaga, de filozofia culturii. Lingvistica era predată de doi foarte buni specialiști: Ștefan Pasca și Dimitrie Macrea. Dintre tot, Dimitrie Popovici a înfrîurit cel mai mult, prin natura specialității și prin metodă, formația mea.

N. C.: Evocați figura profesorului și omului de știință Dimitrie Popovici.

D. P.: Nu era ceea ce se cheamă un orator. Își scria lecțiile și le citea cu o voce egală, plăcută totuși, lăsînd impresia că vorbește liber. Cucerea prin eleganța academică a expunerii, prin erudiție și prin nouitatea asociațiilor de tip comparat, prin atmosfera de mare rigoare și temeinicie pe care o crea. Avea fața slăbită, de o paloare închisă, caracteristică hepaticilor; totdeauna haine și cravată negre, cămașă albă. Asta contribuia la impresia de om sever și auster pe care o lăsa. În realitate, era un dascăl amabil, foarte corect și politicos. Îndruma îndeaproape lucrările studenților, iar la seminarii, de obicei foarte animate, lăsa libere discuțiile,

(continuare în pag. IV)

Interviu consacrat de
Nicolae CARLAN

A PRIVI să fim lîngă arbori

Se face dimineața în arbori și se aud în ramuri, venind din adîncuri, sevele albastre, iar florile, florile din livezile noastre, florile iubitelor noastre, florile pentru morții noștri, toate florile vin să ne vestească o nouă rotire, o nouă urcare și o nouă trecere...

Stau și privesc teiul, teiul de sub fereastra apartamentului meu, de unde, spre răsărit, nu departe, văd statuia lui Ștefan, Domnul nostru, baciul care ne-a lăsat pămînt pentru iubire, durere și încredere; pentru ură, pentru dragoste și iarăși pentru iubire, pentru speranță și întemeiere.

Înfloresc arborii, femeile subțiri și înalte înfloresc și ele, miracol la fiecare început și, așadar, nu miracol: certitudine!

Înfloresc inimile noastre, uităm acum înfrîngerile, uităm neîmplinirile și ne propunem să reintrăm în vînduri, să sperăm, să fim din nou lîngă arbori, uitîndu-ne și uitîndu-i!

George DAMIAN

cum se face cuibul

Mai întîi se ia sufletul și se scaldă în rouă
Cu trupul gol stai să te atingă părul Lunii
La vederea acestei neasemuit de frumoase ningeri
Dușmanii tăi vor muri de spaima
Inocenței.

Inima îți va fi o portocală de foc
Păsări vor trece pe cerul ochilor tăi
Nu te uita decît la mesteceni și la ciute
Mîncă mere din măr, cireșe din cireș
Ca la-nceputul lumii,
Veșmintul să-ți fie din mătase de inger
Uită de deșărtăciunea puterii,
Călătorește, cosește trifoiul,
Lasă privighetorile să cînte unde vor ele
Rușinează-te, dar nu te umple de rușine
Mîngie relieful iubitei,
Lubește în hohote
Și cînd toale sînt gata
Lasă cheia fiului tău.

Constantin ȘTEFURIUC

Prejudicata care despică fenomenul poetic în „conținut” și „formă” și-i orinduește „temele” în „majore” și „minore” s-a rostit și asupra volumului „Suburbiile cerului” al lui Adrian Popescu (Ed. Eminescu, 1982), atribuindu-i, cu dorința vădită de a-l flata, o „revenire la primordialitate” și o (nou apărută!) „meditație asupra existenței moderne”. Ca și cum fastul imagistic, gongorica răscuire a frazei, feroarea „stilizării” n-ar putea conține o „primordialitate” (autenticitate) a lirismului, ca și cum acesta ar fi, în deplinătatea facultății sale, incompatibil cu „meditația”! Unii glosatori ai literaturii respiră ușurați când împing creația într-un spațiu ce li se înfățișează mai „avantajos”, dar care nu e propriul său spațiu, asemenea unor fotografi care își așează clienții în dreptul unui panou sublim cu lacuri, lebede și castele sticlind într-un soare absolut. Cititorul atent va constata însă că poetul de care ne ocupăm nu are nevoie de artificii de înțelegere, de o investigație a sarcinilor unei „viziuni” mai onorabile decât cea ilustrată în fapt. Depasarea accentului de pe decorativul trăit ca un „conținut”, pe un pretins „conținut” superior, searbăd traductibil în comentariu, e, neîndoielnic, o erezie. O „despodbire” a poemelor, salută de cineva (ca și cum metaforele ar putea fi culese din ramurile lor precum globurile colorate dintr-un pom de iarnă), ar însemna o mutilare. Adrian Popescu știe prea bine ce are de făcut, păstrându-se, cu puține excepții, în mediul său potolit, armonios, stăpinit de visul întors spre sine al virtuozului. Așezat pe linia de plutire a începuturilor, ne propune un estetism intens, aburit de sentiment (umanizat). Acest nimb sentimental îl ferește de alunecarea în grotesc, în inform, în asociația cinică, îi acordă o apropiere de lucruri, prielnică meșteșugului. Exercițiul metaforei e lipsit de aparența caznei, fluid ca un melos, lăuntric, grație tocmăi „acordului” la univers pe care-l invederează poetul (acord feeric, semnificând un voluptuos abandon în cantabilitatea obiectelor, în iluzia că proliferarea imagistică necurmată e o față a lor, obiectivă). O raportare la umanismul serafic și incantatoriu al lui Voronca se impune. Contemplația estetică ne apare astfel eliberată de dificultățile interne, de reziduurile combustiei morale. Desprins de spasmele personalității, autorul își descoperă un profil angelic, conștinând afectiv cu cristalul expresiei. La anul anului său concettist se așterne pe un lemn fără cusur, netezit până la anihilarea tuturor nodulozităților. O natură

moartă devine prilejul unei etalări de prețiozități. Poetul e un flamand cu simțurile aprinse și refrigerate prin picturalitate: „Sub jetul de apă bolborosind / spăl măruntaiele unui pește / suvoitul singelui devine trandafirul ca valvele scoicilor. / Icrele gălbui stau îmbrățișate / o pielită subtilă ca sufletul / le ocrotește. / Colonii de vieți viitoare. / Osul amar al capului îndepărtează-l // Cine-mi spune că din aceste perle / minuscule care se-anină de mină / nu s-ar fi născut / un arhaic triton, / o melusină?” (O pielită străvezie). O alcătuire oarecum artizanală a perspectivei îi determină variantele, în funcție de tehnici istorice, de modalități, în aceeași măsură, consacrate și „imaginate”, sub acolada ornamentului. Plimbându-se prin

continuitatea unui poet: ADRIAN POPESCU

marele muzeu al Formelor, Adrian Popescu le selectează pe cele ce-l convin, le transcrie în codul propriei lor opulențe. Muzeul e astfel transpus în planul său intim, exponatele se manifestă drept factori operativi ai „viziunii”. Iată crochiul artei spagirice: „După ce-ai învățat dialectul safirului, cum să mai / poți vorbi o limbă aspră, uscată, de lut, / în cerul gurii strivesc mireasma unor granule / de cristal himeric (Mierla de apă). Sau răsfrângerea, într-un ochi de orfevru actual, a miniaturii medievale: „Marile panouri de aur se închid încet, dureros de încet, / ca două pagini dintr-o miniatură medievală, / peste priveștiștea unei grădini cu arbori melodioși, / peste viziunea vâmlor adâncului într-o străfulgerare” (Kosciol Mariacki). Ori, „sinteza” unei existențe de capă și spadă: „Un șuvoi sovăia în pantă. Strălucitor și cristalin. // Făcea să lumineze pietrele dealului. Ca niște versuri postume. / Ca și podobeale de aur deshumate de furi. Spuneți-mi / Unde găsesc un felinar de vint și o pelerină?” (Cițiva stinjeni). Artist plastic refulat, poe-

tul migălește acea magie a penumbrelor roșietice care au adus, sub semnătura lui Georges de La Tour, o lume de enigmatice intimități, țesută din corelații formal-morale. Eclerajul de luminare scoate în evidență mulajul metafizic al unui Destin: „Ramura înzăpezită a sfeșnicului așezat pe / un colț de masă își amintește ceva / îndepărtat și definitiv pierdut. (...) Bulbut cu zeci de cămăși al flăcării / un romb evanescent, o mică ogivă / pulsind asemeni unei inimi. (...): Flacăra muribundă a luminării, a trandafirului, / în ce cotloane ale vremii ne întorc ele? / Ne așteaptă cineva acolo? Și dacă ne așteaptă? (Până de curent). Reintors la unele sale, autorul Umbriei descifrează structura verbală a Lumii, cu o remarcabilă suavizare a livrescului, reflectată precum o stare de paradizică inocență. Revărsându-se aido-ma unei emanații a Universului textualizat, poemul e, în raport cu acesta, pleonastic. Poezie a poeziei esențelor: „Înscris în periodul amplu al colinelor ninse, / în ana-colutul unui șir de munți vulcanici, / care apar și dispar sub calota zăpezii / irizind în mii de cristale, / mici oglinjoare unde ingerii / își contemplă una din cele șapte mii de fețe, / sint un adjectiv arhaic...” (Călătorind, iarna). Totul afirmat cu un patos dedus, disciplinat, cordial, fără zguduiri și discontinuități (e vizibilă și maniera Aurel Rău), în cercul unei existențe pasnice, de expert al materiilor prețioase. Ele sunt invocate direct și indirect („Tu culegi roua în palme ca pe un argint viu” — Băutorul de rouă; sau „Dintr-un vas preaplin se prelinge aur pe țigă — Albinele; sau „o buclă din pletele Binevoitoare, păstrată / într-un medalion de argint” — 32), precum expresii ale unei decantări consumate, prefabricate ale limbajului artei. Poetul citește existența prin lentilele șlefuite cu migală ori servindu-se de „Lampa magică”, a cărei rază are puterea de a releva peisajele realității, altminteri topite în bezna amorfului: „Lunca din jur mi-o întuneacă; / cu o precizie voluptate înlăuntrul meu / concentrându-și fascicolul. / Nu văd în afară nici la doi pași, / numai în haloul misterios / pe care-l desface sufletul ei. // Așa aplecat peste fațetele unui diamant / simt țărături și miresme, insule și priveștiși, / a dincit într-o solitudine plină de voci” (Lampa magică). Adrian Popescu e un bijutier al percepției comune, al melancoliei cotidianului din care scoate efecte de rafinament. Muza sa trebăluiește prin casa, împodobită cu luxoase inele, brățări și pandative.

Gheorghe GRIGURCU

Proză

O senzație ciudată începu să facă largi oculari în jurul meu, cercuri concentrice tot mai apropiate, unde rotunde pornind invers, nu ca dispre pierdută aruncată în lac, ci ca dinșpre margini spre piatră, tot mai strins aglomerându-se spre ea, adunându-se în ea, piatra însăși devenind o sumă de unde concentrice. În stînga, spre vale, un vreasce trosni sub picior, în spate, un corp masiv involbură tufe, în dreapta, spre culmea ascunsă, o pasare zvici tipind dintre crengi. Nu mă întorc imediat, mă prefac doar că îmi așez mai bine geamantanul pe umăr și îmi rotesc privirea în jur, pe țurzi, ca în treacă. Dar nu se vede nimeni, pădurea dormitează sub soarele lenes de octombrie. Merg mai departe însoțit de aceeași senzație stranie: ochii bănuitori ai unei sau unor ființe omniprezente ce lunecă, se preling peste ierburi și frunziș căzut, printre trunchiuri, sau poate mai multe perechi de ochi nemișcați veghind din loc în loc, străji nevăzute, neștiute, ale pădurii, sau ochii pădurii înseși.

Am luat pasul. Cărarea coboară ușor, pieziș, apoi urcă iar printre copaci tot mai desși. În partea aceasta cele două șiruri de munți se apropie tot mai amenințător unul de altul. Îngustînd valea care îi desparte, ca apoi să se îndepărteze din nou, puțin, și iarăși să se apropie în unghi prelung.

Cufundat în mersul meu învăluit în fior de teamă, care nu era totuși sau nu era numai teamă, imaginea neașteptată mă găsi nepregătită să o întimpin. Sau poate greșesc și însăși aceasta ce nu era numai teamă să fi fost o prefigurare. Am tresărit deodată și m-am oprit: în fața mea pădurea se deschise, dezvăluind coasta pe care se înalță Cetatea.

Un colț de zid, sus, izbucnește ca un pînten de corabie a fantasticului dur, spărgind fantasticul calm, învăluitor, al pădurii de toamnă. Cinci rînduri paralele, circulare de trepte uriașe ca niște ziduri sau tăieturi verticale în panta abruptă intersectează urcușul spre vîrf. Deci această Cetate există, se află aici... vea în fața mea, chiar dacă mi se arată într-o lumină fantastică. Urc în fugă, atras magnetic de pîntenul de piatră, dar, odată ajuns, prima senzație trăită e una de ușoară dezamăgire: el e un semn semet, a ceea ce a fost, acum străjuiește doar părăgînirea, în spatele lui mai sînt numai urme de ziduri aproape înghițite de munte, mai mult contururi, însemne. Urc pe vîrfuri-pînteni, de aici pot distinge clar forma rectangulară, urmele a ceea ce fuseseră cîndva ziduri interioare și urmele pătrate ale fostelor turnuri. Peste tot se întind șerpui subțiri ai vîrjurilor de murărie aproape uscate, cresc rigide fire de iarbă înaltă, păloasă, tulpini lemnoase de mărăgînă și ale unei flori galbene, bătute, cu petalele scrumite de toamnă, flori de paș cu albăstru-roșcat lor vag, transparent, stîcios, două tufe de măceș, o tufă mai înaltă de drimoc umple patratul fostului turn dinspre miazănoapte, frunzele păroase, de un verde suriu căpătau acum nuanțele tunului atins de înghet. Ceva mă făcu să știu că zidurile acestea n-au fost distruse numai de vreme, o forță anume le spulberase înălțimea și abia apoi anii, soarele, ploile, vîntul și ierburile desăvîrșiseră măcinarea. Cine și cînd le-a fost ridicat, cine și cînd le-a spulberat? Acum cîte sute de ani? sau mii?, soarele că-

rul mileniu și căruț voac le-a luminat înfășișă dată? Și dacă întrebările nu-și găseau răspuns, mă făcui în schimb să simt că dezamăgirea dinții fusese o simplă impresie mincinoasă, zidul de sub picjoarele mele trăiește viu și sfidător uitării, temelia lui trebuie să fie în legătură cu centrul pămîntului. Dar nimic din ceea ce văzusem pînă atunci și nimic nu mă ajută să merg mai departe cu înțelegerea.

Dincolo de ziduri, spre miazăzi, se deschide o poiană. Am întins canadiana pe iarbă, m-am culcat cu fața în soare. Drumul greu și parcursese, de acum nu mai trebuia decât să cobor în vale. Soarele uscuse de mult iarba și aripile coșoailor, ortoptere care se înverșunau să trăiască pînă în această zi de octombrie, alt semn de toamnă lungă. Observam că aici, coșoaii nu sînt verzi cu burțile galbene, ci au elite negre și aripi lungi, de un roșu aprins. În fîrșitul lor și sub soarele calm, oboșea amenință să mă adoarmă. Iar eu trebuia să plec, un alt tîrim la fel de necunoscut, mă

niciodată uitarea...

aștepta. Am dat să mă ridic, dar trupul nu mă asculta, arcuș spinării refuză să se îndoaie și să mă așeze pe tălpi, picioarele rămîneau înghețate în iarbă, mîinile amortiseră. Cum și de ce? și cine? am reușit să mă întreb pe cînd un alt cer cobora asupra-mi. De ce mă oprește pămîntul acesta? „Pămîntul acesta e mare, pămîntul acesta e mic...” spuse un glas venind de pretutindeni, un glas cunoscut, pe care nu-l auzisem niciodată. Pădurea pare să doarmă, munții par numai că dorm... primăvara trece în vară, vara trece în toamnă, toamna trece în iarnă și iarna în primăvară iarăși trece, lumea merge înainte întorcîndu-se în sine mereu... și fiindcă ea merge înainte întorcîndu-se mereu, omul poate să creadă că ceea ce va fi este uitare... „Și nu există uitare?” am întrebat. „Uitarea este un nor, uitarea este o ceață... norul și ceața sînt trecătoare, norul și ceața sînt vesnice... Tu poți uita muntele, dar muntele există... copacul nu-și vede rădăcina, dar rădăcina există și îl face să fie; omul uită sinul mamei sale, dar fără el n-ar fi... Uitarea este ceea ce omul ascunde în sine și nu vrea ori nu merită să știe... uitare există... uitare nu există...” „Dar cine vorbește?” am gândit iar. „Cel care vorbește este cel care vorbește, Cel-care-vorbesc sînt. Cel-pe-care-îl-știi... glasul Celor-care-vorbesc este ascuns în tine și acoperit de uitare, pentru că tu n-ai ajuns încă să înțelegi chemarea lor ascunsă în tine... Cel-care-vorbesc sînt cei care spun-adevărurile-dintii... iar omul uită prea ușor adevărurile dintii, pentru că și se par prea sărace, așa cum uită lumina și aerul și apă și focul și pămîntul din care s-a întrupat, deși

CONSTANTIN
CERNICA

despre poet ca despre poet

Sub streășina nopții condurii Cenușereșei și ochiul zvicnește țintind amintirea cînd de la un mal la celălalt mal bărcile migrației repetă marile descoperiri geografice iată, vei spune, timpul pentru care așteptînd aminarea poți deschide ușile pînă cînd vei fi propria ta realitate. Dar, unde ajunge privirea aerul conservă mereu altceva și totuși, și totuși, și totuși la capătul privirii, existența.

despre poet și despre punctul de echilibru

Bocetul ierbii nu mai emite discurs pentru cel ce monologhează cu fața la zid. Două mii de porumbei așteaptă în ouă plecarea atîrnă mucegaiul pe ziduri, totul e-ncremenit în speranță ca și cum asta se înțelege de la sine, iar fantomele au fugit din singele cald în piață, socul ființei pure, utopia (de utopie se ocupă băcanul și alții favorizați) își lărgeste sfera de influență și umblă meridian imaginar cu cercul prin copilăria sfîrșitei pămîntului de la răsărit la apus într-o fugă nebună luminii să-ndure speranța, sau utopia, imi șoptește poetul, nimic nu e sigur între cuvinte sau poate numai amintirea derulată cu 16 imagini/s. Și, totuși, vine, vine primăvara galopînd viroza și gripa și nebunia singelui aburind conturul realității și tichia de mărgăritar.

despre poet și despre tîrziu

Dacă și moartea are tandrețea firului de iarbă în timp ce ia cu asalt bulevardul depărtarea-i minată de-un cîmp de cartofi și tot mai des decolor cuvintelor e aburit de realitate (ca fereastra pe amintirea căreia scrii numele singurătății). Și, totuși, prietene, obișnuit cu recuzita-nîmplării poți privi cu încredere hermenutica din zațul cafelei și apoi, parabola purpurie cu eroul și antieroul noului roman așteptînd, ca o pisică trecut în propria-i abstracțiune literare să se cațere precum maimuțele pe nervii biciuții cu tranchilizante. O, niciodată, niciodată nu vei ști punctul acesta din care se pot naște poemele lumii și, totuși, firul de iarbă are tandrețea cioplitorului ce-și povestește biografia în fața pietrelor.

despre poet și despre sentiment

Batistele peroaanelor și vîntul din est iată o soluție pentru fundul de ochi și etichetă lejeră pentru raportul sinuoz al natalității străbătut cu beșoarele de orez ale legilor demografice și ale frumosaelor basme în care la stînga binele la dreapta răul și triumful spre binele binelui va triumfa cu părere de rău pentru nuanțe, pentru tinerețe fără bătrînețe și pentru prințesa de sub pielea reptilei (sau poate invers) cine mai poate ști cîte zile și nopți veghează poetul în margine de lume la înfășurarea corectă a spiralei universului la somnul iubitei gîndind și iarăși gîndind cum de-i posibil ca floarea încă de gips s-aburească fereastra

batistele peroaanelor și vîntul de est...

Cornel RĂDULESCU

S. Fl. Marian inedit. Prefață la „Botanica poporană română”

După neașteptata și timpurie sa dispariție, S. Fl. Marian a lăsat numeroase volume inedite în diverse faze de lucru. O parte din ele se aflau în proprietatea fiicei și ginereului academicianului bucovinean, iar o alta a fost încredințată de moștenitorii Maria și Mihai Cărăușu din Suceava, Bibliotecii Academiei R.S.R., București. Printre ineditele din fondul documentar sucevean se numără și **Botanica poporană română**, la care Marian a lucrat 43 de ani, fiind încurajat și sprijinit de T. Maiorescu, I. Bianu și alte personalități ale timpului. Inedita lucrare cuprinde 11 798 pagini, format coală de cerere, distribuite în 12 volume. Dintre acestea 2 078 p. sint ordonate și transcrise de Marian în 4 volume încheiate, iar restul au rămas în diverse faze de lucru.

Folcloristul român a întocmit, pentru fiecare volum, câte un ierbar, dintre care s-a mai păstrat doar unul. Manuscrisul înseamnă, în ordine alfabetică, articole despre circa 525 specii de plante. Informațiile sint culese de pe întreg teritoriul locuit de români, avînd prioritate Bucovina. Fiecare plantă este tratată monografic, în cite un articol ce se întinde pe una sau mai multe pagini. De regulă, grupajul de referințe începe cu descrierea mediului în care crește planta, a ciclului de vegetație, a folioaselor aduse, a denumirilor științifice (în limbile latină și germană) și populare. Ponderea, în conținutul unui asemenea articol, o au legendele, credințele, vrăjile, descîntecele, doinele, poveștile și alte creații ale fantaziei populare cu privire la planta respectivă.

Se pare că Marian, odată cu asimilarea concepției științifice a lui B. P. Hasdeu, la alcătuirea **Botanicii** a avut în vedere principiile ce au stat la baza dicționarului **Etymologicum Magnum Romaniae**. El a urmărit să demonstreze că în cultura orală milenară românească se ascund comori neprețuite de cugetare, simțire, frumos și inteligență.

La începutul primei fascicule (inv. nr. 112) a volumului al XII-lea al manuscrisului **Botanicii poporane române**, am descoperit, în 1970, următoarea prefață inedită :

„Încă de pe cînd mă aflam în a doua clasă gimnazială mi-a fost drag a mă ocupa cu **Flora română**, a aduna nume de plante românești și a le scrie după A.B.C., și manualie. Această întreprindere am fost început-o, mai întii, dimpreună cu doi colegi de ai mei, anume: Ilie Pantazi și Georgi Lupu (Forgaciu), dară nu-mi succese.

După un interval de vreo cîțiva ani însă, văzînd cum că o **Floră română** ar fi de neapărată lipsă pentru literatura română, m-am apucat iarăși a examina scriptele mele de mai înainte, a le mai scrie din nou, precum a le purifica și a le adăugi, culegînd nume românești de plante atît din gura poporului, cit și din alte cărți și ziare.

Numele acelora, care au publicat nume de plante în limba română sint: Costache Negruzzi, Georgi Barițiu, Ion Bob, episcopul Făgărașului. Aceștia au publicat într-o cantitate mai mare, sint însă și alții, dar nici unii nici alții nu mi se pare a fi publicat numele cel adevărat românesc al plantelor, precum se află în gura poporului, ci, pare-mi-se, mai mult a le fi tradus parte din limba latină, parte din cea germană etc. Adunînd toate numele românești de plante a acelora și completîndu-se cu altele ce am aflat la mai mulți, tot una le-am scris și eu așa, iar la ale acelora care nu mi s-au părut că sint drept românește, le-am adăugat numele autorului care le-a publicat.

De bună seamă că nu în fiecare parte locuită de români numele plantelor e tot acela, ci una și aceeași plantă poate să aibă în unele părți un nume, iar în altele altul și despre acestea sint cert prin experiență, pentru că chiar în Bucovina româniei dintr-o parte, tot aceeași plantă o numesc altfel.

Este greu a da nume unei plante amăsurat celui latin, ca să fie cunoscută acea plantă sub acel nume în toate provinciile locuite de români. E greu, deci, însă dacă noi vom lăsa lucrul de azi pe mine și nu vom scoate o **Floră română**, unde să fie nume de plante din toate provinciile românești, atunci, desigur, că nu vom putea avea îndemnarea cînd am voi să traducem o atare botanică sau o altă carte națională din altă limbă străină, ci ori că le-am traduce de pre latinește, ori că am pune niște nume pe care nu le-ar cunoaște nimeni.

În fasciculele mele de aici încă n-am ordonat numele plantelor după alfabet, ci le-am scris numai așa după cum le-am aflat prin alte cărți sau din ziare. Ordonarea lor va urma mai pe urmă, după ce voi afla un număr mai însemnat, după ce voi fi parcurs mai multe vocabulare apărute în limba română și după ce voi fi examinat toate numele ori de sint de adevărat românești, ori nu.

Numele românești ale plantelor scrise în aceste fascicule sint culese din următoarele cărți și ziare: **Foia Societății pentru literatura și cultura română în Bucovina**, nr. 3, 4, 5, anul V, martie și în această **Foia** și-a publicat C. Negruzzi **Flora română**, p. 91. **Calendarul** din anul 1858 și 1859 a publicat, la p. 15, G. Barițiu **Vocabularul de numele plantelor transilvane în românește și latinește** (după sistemul lui Linc L., nemțește și ungurește). Am mai aflat nume românești de plante în **Dicționarul românesc, latinesc și unguresc**, editat de episcopul Făgărașului Ion Bob, Cluj, 1822, precum și în **Catalogul oficial al expozițiunii naționale**, din 1865, din **Iași publicat de Ion Ionescu**, Iași, 1865 etc.

Suceava, 4 decembrie 1880 (?)”

Scrisă pentru a fi folosită, probabil, la volumul ce-l avea gata pentru tipar înainte de 1879, prefața marchează opiniile autorului într-unul din momentele inițiale ale genezei **Botanicii poporane române**, în care se naștea hotărîrea neștrămutată a lui Marian de a crea o lucrare temeinică.

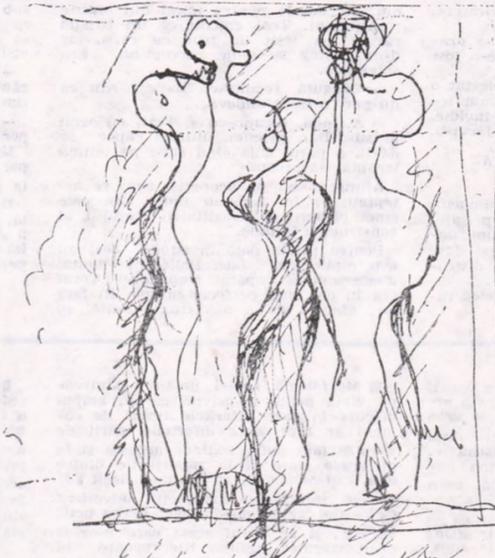
Paul LEU

umbra lui icar

Dacă ești tinăr și nu te-au părăsit durerile și credința într-o zi ai să descoperi că n-ai cîștigat nimic : nici bătrînețe, nici moarte, că totul a fost un vînt pe deasupra pustului.
Chipul vopsit cu rușine se va stinge în noapte și frig și n-ai să mai știi pentru ce s-a născut fiul tău : cu ochii la el, ca-n fața unui dezastru, vei cotrobăi prin cele știute și învățate după o lege, după o taină și negăsind nimic decît miinile tale arse de

te vei destrăma încetul cu încetul ca un strigăt în somn.

Victor RUSU

Desen de Mircea DĂNEASA

despre peisajul liric

Lirismul nu e o aspirație vagă, difuză și confuză, un soi de exudație a lucrurilor, ca ceața pe un lac. E o dimensiune obiectivă a ambianței, nu o sumă de senzații subiective haotice, nesolicitate. Mă gîndesc mai ales la hoinarul care hălăduiește peste arături, prin cărări în diagonală, adulmecînd mesajul naturii, ca prepelicarul dira iepurelui.

Solicitarea lirică a Naturii este o știință exactă, fără nici un element de anarhie. E aproape algebrică : simbolul odată capturat, trebuie integrat unei ecuații cu mai multe necunoscute, ecuație în același timp limpede și grăitoare. Drumul mare obișnuit duce la un punct asemănător cu cel de plecare. Numai cărarea duce în țara de dincolo de negură.

Lirismul peisagiului folticenean e constituit din suma senzațiilor oamenilor care l-au iubit și l-au însuflețit în și prin jocurile copilăriei, sau prin plimbările din maturitate de-a lungul și de-a latul lui. Ce mod mai direct și mai existențial de identificare cu ambianța, cu o livadă sau cu un huci, decît integrarea simbolică în ele a unui hagialic, sau a luptelor între zei și titani, cu alte cuvinte încăierarea între haiduci și neferiți, sau proiectarea oului lumii în toate direcțiile spațiului în jocul unei? Și cînd în maturitate revii pe paștile și în păduricile copilăriei, vechile competiții se rezolvă într-un murmur harmonic, zvon de pe celălalt tărîm. Vezi că bătrînul tei și bradul svelț sint aceiași cu acei de acum patruzeci de ani și ai senzația unui timp suprimat. Se recrează timpul mitic. Locurile pe care s-au jucat în copilărie oameni deveniți celebri, se prefac în stadioane pe care s-au luat la întrecere umbre ilustre și se iau încă. Nu mai percepem jocul lor, dar ecoul lor persistă. Lucrurile dispar, dar le rămîne dira.

Pe cîmpul de turnir se încăieră competitiv, apoi sfîrșesc prin a se îmbrățișa, nu oameni, ci cîmpuri, linii de forță, care se revarsă final în Unitate. Jocurile copiilor de odinioară devin dănuiri euritmice. Ambianța îngîmă un cîntec crepuscular, chiar în plină amiază, la ora cînd, cum spuneau anticii, Marele Pan doarme. Novalis spune că pentru

(10) 1. BERARIU-IEREMIEVICI, ARTEMIE (8 IX. 1834, Satu Mare — Suceava—15. IX. 1922), publicist. Învață la Suceava și Cernăuți, iar din 1858 este student al Facultății de filozofie din Viena, unde studiază filologia clasică. Asemeni multora dintre cărturarilor români din Bucovina acelei epoci. B. I. are o activitate publicistică tipic iluministă. Potrivit concepției sale, una dintre primele măsuri menite a ridica satul românesc spre lumea civilizației ar fi fost înlăturarea viclului beției, sursă a tuturor degradărilor morale și a sărăciei. **Terminul sfîntului Nicolai** (1886), **Norocul unui Satulmărean** (1888), **Din cătania mea** (1892) sint istorioare morale în care se face simțită suculența graiului bucovinean. **Recugetările politice ale unui muntean** (1870) ilustrează preocupările politice ale autorului. Între 1892—1895 a fost unul dintre conducătorii revistei „Candela”. A colaborat la o serie de publicații din Transilvania și Bucovina.

logos

Să vorbim în visuri în limba lor cerească acoperită de pulberi astrale, de solzi zeești, în limba de dinaintea limbii, în limba de după amuțire, în cea care n-are vedere văzînd, în atotputernica limbă a nopților.

Marcel MUREȘEANU

clepsidră

Vinătoare prin pădurile bătrîne De undeva se apropie Timpul Cu ochiul lui, imens fagure golit. Răcoarea albastră il mistuie. Pentru a cita durere ?

Viorica PETROVICI

★ ★

Dragostea cu rostul ei îmi încălzește palmele, degetele mele

îndrăgostite mîngie aerul de lingă fruntea ta

Lucreția ANDRONIC

creion

„Mai sint femei cu sufletul cernit Ce-așteaptă trenuri lungi din răsărit. Mai sint bătrîni cu-n gînd departe dus Ce-așteaptă trenuri lungi dinspre apus...”

Dar cei topiți în neguri de război Tărină sint, nu pot veni-napoi... Doar trenuri vin pe-același drum de fier Și iar se dus spre zări în care pier...

Clement ANTONOVICI

omul atent toate asperitățile Universului se rezolvă într-o masă vibratorie, cu mesagiile de la orizontul lumii. Bizară transmutațiune care prefacă în Okeanos huciul lui Cocirtă, livada lui Hoișie și huciul bisericuței mușatine de Ia Buciumeni. Dealtminteri, pe acesta din urmă, demult, Sadoveanu l-a transformat în Dumbrava Mînunată.

Încehi aceste note cu o pagină înaripată a lui Eugen Lovinescu, model neîntrecut, după cunoașterea mea, de descriere a unui peisagiu animat de umbre ilustre :

„Și acum, în amurgul zilelor de vară, tocul îmi cade din mînă, pașii mi se-ndreaptă de la sine spre păduricile din marginea orașului, pe unde am fost de atîtea ori și pe unde mi-am stimulat cele dintii emoții literare... Iată viața, iată singurul ei sens estetic : drumul urcă la deal printre sălcii, trece pe lingă bătrîna casă cu sfînci roșii și cu cariatide, pe lingă bisericuța Folticeniilor vechi și se deschide deodată pe tăpșanul de sus al „băncuții” cu luminozitatea văiei Șornuzului, ce se prelungește adînc, departe, spre biserica și conacul Șoldăneștilor dintre plopii răsfirați cu verdeata tărcațată a lanurilor pline și apoi, ocolînd la stînga, prin satul Oprișeniilor, printre livezile încărcate, pe lingă biserica, în curtea căreia odihnesc astăzi oasele lui Dragoslav, pașii se îndreaptă în lata uliță a Rădășeniilor, în arămurile ce se lasă peste dunga viorie a Carpaților apropiați, pe lingă zăp-lazurile marii grădini, unde, în zumzetul albinelor și-a scris opera tăcutul Sadoveanu, pe lingă bojdeuca ciobotarului Petre în care a stat Creangă pe cînd învăța la catihet, pentru a pogori în mijlocul orașului, spre casa cu stîlpi albi, în care s-a născut celalt povestitor moldovean, Nicu Gane — popasuri muzicale, ce dau senzația de continuitate, de fraternitate între morți și vii și îndeamnă la scurmarea mai departe a brazdei cu destine perene...” (E. Lovinescu, **Memorii** I).

Și în fremătătoarele lui amintiri, Aurel George Știno redă cuvintele lui Sadoveanu, la sărbătorirea a cincizeci de ani de viață : „La Folticeni am sorbit Apa Vie a sufletului românesc”.

Astăzi, pe drumeagurile evocate magic de E. Lovinescu, s-a așternut asfalt cu bandă înflorată la mijloc. Casa veche cu sfînci, dărăpănată, s-a transfigurat în dispenser model, strălucitoare de tinerete. Excelentă lecție de istorie, de inevitabilitatea ei, mai ales că în filigrana ei, dăinuie Folticeni vechi, ca murmur de fond.

Vasile LOVINESCU

DEBUT

★ ★

arbori lichizi se prăbușesc — ecoul acesta care ne doare cum zborul închis în păsări

doar brațele noastre-n cărări nespintecate de greieri sprincenele noastre impletind ferestre către tăcere — călători misterioși prin propriile lor planete —

nici caii mei verzi nu vor mai

se leagănă doar în stînci o

nici toate săgețile nu vor cînta,

★ ★

— cerbii simt libertatea lor amurgind poezia urcă pe buzele stîncilor dimineața ca o FEMEIE ÎN ALB (codru umed — ochi de linx injunghiat)

și eu invidiez atîta aur într-un munte

în mări invidiez atîta cer — nu simt că-n aripi zboară păsări mute—

cînd vin în tirziu vinătorii întind către ei pieptul alb dar ei numai cerbi vinează și eu mocnit ard

Mircea DIACONU A.

DICTIONAR ●

DICTIONAR ●

DICTIONAR ●

(10) 1. BERARIU-IEREMIEVICI, ARTEMIE (8 IX. 1834, Satu Mare — Suceava—15. IX. 1922), publicist. Învață la Suceava și Cernăuți, iar din 1858 este student al Facultății de filozofie din Viena, unde studiază filologia clasică. Asemeni multora dintre cărturarilor români din Bucovina acelei epoci. B. I. are o activitate publicistică tipic iluministă. Potrivit concepției sale, una dintre primele măsuri menite a ridica satul românesc spre lumea civilizației ar fi fost înlăturarea viclului beției, sursă a tuturor degradărilor morale și a sărăciei. **Terminul sfîntului Nicolai** (1886), **Norocul unui Satulmărean** (1888), **Din cătania mea** (1892) sint istorioare morale în care se face simțită suculența graiului bucovinean. **Recugetările politice ale unui muntean** (1870) ilustrează preocupările politice ale autorului. Între 1892—1895 a fost unul dintre conducătorii revistei „Candela”. A colaborat la o serie de publicații din Transilvania și Bucovina.

(11) 2. BERARIU, CONSTANTIN (21. III. 1870 — 12. XI. 1929), poet. Fiul lui Berariu Artemie, profesor universitar. primul director al Teatrului Național din Cernăuți, militant pentru drepturile românilor. A colaborat la „Gazeta Bucovinei”, „Patria”, „Deșteptarea”, „Junimea literară”. Debutează în vremea studenției în „Încercări literare”. Studiul **Tricolorul românesc** (1901) dedicat drapelului național este pentru autor prilej de evocare succintă a istoriei moderne a românilor. Răspîndite în publicațiile vremii, poeziile lui B.C. suferă influența marilor poeți (Eminescu, Goga, Coșbuc). Astfel **Buga**, odă clopotului de la Putna, calcă pe ritmul lui Goga din **Oiul**. **Bacanal tragic**, poem în versuri, însinuează un ritual nupțial barbar. **Feeria Făt-frumos în grădina Sfîntei Vineri** (1903) este un amestec de motive folclorice și licențe poetice, iar drama **Cheteș-împărat** (1923) pastichează poemul eminescian **Călin**. **File din poveste**. Remarcabile rămîn însă fluența versurilor și simpezimea limbii.

(12) 3. BERARIU-IEREMIEVICI, GAVRIL (1819—1864), poet. În volumul **Poezii române** (1848) apar cîteva dintre poeziile sale, ode închinată evenimentelor de la 1848 : „Odă către nația română”, „Poe-tico-istorică disertatie asupra nației Daco-romane”. Ulterior, alte evenimente vor genera entuziasmul versificator al preotului bucovinean : „Autonomia țării” (1860) și „Suceava, vechea capitală” (1862).

(13) 4. BERARIU, ION (?..?) autor al unor poezii patriotice mai cu seamă în calendarele bucovinene, precum și ale multor nuvele lipsite de dramatism.

REFERINTE :

Loghin, Constantin, **Istoria literaturii române din Bucovina** (1, 2, 3, 4) : **Antologia scrisului bucovinean** (2) ; **Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900**, Editura Academiei, 1979 (1,3). Octavian Nestor.

